

METKA FURLAN

NOVI ETIMOLOŠKI SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA KOT RASTOČI SPLETNI SLOVAR 2017–: DODATEK 2020 (SINONIMI ZA *TURDUS PILARIS* IN *MUSTELA PUTORIUS*)

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.03](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.03)

V prispevku se objavljajo nova gesla, ki bodo ob koncu leta 2020 dodana Novemu etimološkemu slovarju slovenskega jezika kot rastočemu spletnemu slovarju (2017–), dostopnemu na portalu Fran Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. V geslih so obravnavani slovenski sinonimi za brinovko (*Turdus pilaris*) in dihurja (*Mustela putorius*).

Ključne besede: Novi etimološki slovar slovenskega jezika, rastoči spletni slovar, etimološki slovar, etimologija, slovenščina, zoonim, ornitonim, *Turdus pilaris*, *Mustela putorius*

*The New Etymological Dictionary of Slovenian Language as a Growing Online Dictionary (2017–): The 2020 Additions (Synonyms for *Turdus pilaris* and *Mustela putorius*)*

This article presents the new headwords that at the end of 2020 will be added to Novi etimološki slovar slovenskega jezika (New Etymological Dictionary of Slovenian Language) as a growing online dictionary (2017–) available at the Fran web portal of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language. The headwords cover Slovenian synonyms for the fieldfare (*Turdus pilaris*) and European polecat (*Mustela putorius*).

Keywords: *New Etymological Dictionary of Slovenian Language*, growing online dictionary, etymological dictionary, etymology, Slovenian, zoonym, ornithonym, *Turdus pilaris*, *Mustela putorius*

1 UVOD

Letošnji dodatek k Novemu etimološkemu slovarju slovenskega jezika kot rastočemu spletnemu slovarju 2017–¹ obsega 46 gesel.²

Tokratne geselske iztočnice iz dveh pomenskih polj predstavljajo slovenske sinonime za brinovko (*Turdus pilaris*) in dihurja (*Mustela putorius*), ki so bili zapisani v različnih virih od 16. stoletja dalje do sodobnosti.³ Z objavo gesel, ki so sestavni

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS. – Uporabljeno slikovno gradivo je javna last in je del slikovnega gradiva, zbranega v okviru projekta »Spletni portal Franček, Jezikovna svetovalnica za učitelje slovenščine in Šolski slovar slovenskega jezika«, ki ga sofinancirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Republika Slovenija.

1 Dostopen na <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=207&View=1&Query=%2A>. Gesla, dodana v letu 2018, so bila objavljena v Furlan 2018, v letu 2019 dodana pa v Furlan 2019.

2 Število 46 se ne ujema z v nadaljevanju besedila predstavljenimi 18 sinonimi za brinovko in 27 za dihurja, ker geslo *brinovec* odkriva, da je bila v Pleteršnikovem slovarju beseda glede predstavitve pomena neustrezno povzeta iz Janežičevega slovarskega vira.

3 Prvi omenjeni zoonim v slovenščini je tožilniška oblika *volighia* [voliča], ki se pojavi šele v Černjejskem rokopisu (1497–1508) administrativne narave. V Brižinskih spomenikih sporo-

del obsežnih etimoloških raziskav zoonimije v okviru Novega etimološkega slovarja slovenskega jezika, se preliminarno z manjšim izborom predstavlja etimološka obravnava slovenske zoonimije, hkrati pa izpostavlja problem slovarja kot izdelka, v katerem je zaradi abecedne razporeditve geselskih iztočnic vsebinska povezanost med posameznimi gesli kljub uporabi kazalčnega sistema slabše razvidna, informativnost slovarja pa v določenih pogledih zato manjša. Zbir raznovrstnih in za nadaljnje raziskovanje ne nepomembnih podatkov ostaja v slovarjih večinoma skrit in zato velikokrat neuporablján.⁴ Posledično se o leksikonu konkretnega jezika ve neprimerno manj, kot bi se lahko. Zato bi bilo smiselno, da bi izdelavi slovarjev nasploh sledile predstavitve, ki bi iz analiz sistematično izluščile in združile podatke, ki v kvantitativnem smislu potrjujejo že znano, z novostmi pa nakazujejo možnost kvalitativno boljših razlag na posameznih jezikoslovnih področjih, npr. v fonetiki, oblikotvorju, besedotvorju, skladnji, sinonimiji itd. Tak skriti kapital informacij se kopiči tudi pri etimološki obravnavi slovenske zoonimije. Da bi se vsaj deloma odpravila šibkost, ki zaradi slovarske oblike ne nudi na enem mestu izpostavljenega podatka npr. o slovenskih sinonimih enega denotata, o potrjenosti sinonimov skozi stoletja, o pomenski motivaciji poimenovanj za en denotat, o izvoru in starosti slovenskih sinonimov za en denotat, o jezikoslovnih posebnostih zoonimov itd., je na primeru etimološko obdelanih znanih slovenskih sinonimov za brinovko (*Turdus pilaris*) in dihurja (*Mustela putorius*) pokazano, katere vsebine gesel bi bilo dobro izpostaviti in jih zato narediti bolj informativne.

2 BRINOVKA (*TURDUS PILARIS*)

Brinovka spada v rod pravih drozgov, zraste do 26 cm, zgoraj je kostanjevo rjava, glava siva s temnimi lisami, ima svetlo nadočesno progo, grlo in prsi so rumenorjavi, s temnimi pikami v vrstah, trebuh je belkast; živi v vlažnih grmovnatih gozdovih v severni Evropi in Aziji, v Sloveniji je preletnik (CZŽ 1997: 53, 54).

2.1 Sinonimi (18)

bernjuk, borovnjak, branjug, brinjevka, brinovi drozg, brinovka, cvičar, dordina, drozna, drožga, drščica, drščica, granfor, lanfor, smolnica, velika brinovka, želebron, ženebron

2.2 Potrjenost sinonimov po stoletjih

- 16. st.: *brinovka*;
- 17. st.: *brinjevka*;
- 18. st.: *smolnica*;

► čeno *krilatec* 'angel' ni zoonim, v Škofjeloškem rokopisu (1466) pa se zoonim *koza* pojavlja nesamostojen kot del zloženke *kozoprsk* 'november', tj. 'čas, ko se koze gonijo = prskajo'.

4 V neslovarskih monografijah to šibko točko odpravljajo stvarna kazala.

- 19. st.: *bernjuk*, *borovnjak*, *branjug*, *brinovi drozg*, *cvičar*, *drščica*, *granfor*, *velika brinovka*;
- narečni viri 20. stoletja in kasneje: *dordina*, *drozna*, *drožga*, *dršča*, *lanfor*, *želebron*, *ženebron*.

2.3 Pomenska motivacija

- Po brinu: *bernjuk*, *borovnjak*, *branjug*, *brinjevka*, *brinovi drozg*, *brinovka*, *smolnica*, *velika brinovka*, *želebron*, *ženebron*.

Čeprav je brinovka vsejeda žival in se prehranjuje z žuželkami, deževniki, polži ipd., posega tudi po jagodičju, med drugim po brinovih jagodah. Ornitoni, tvorjeni iz fitonimov za brin, so znani tudi širše, npr. n. *Wacholderdrossel* (: *Wacholder* 'brin'), *Krammetsvogel* (: srvn. *kranewite* 'brin'). Slovenski sinonimi domačega izvora ohranjajo besedotvorno podstavo dveh fitonimov za *Juniperus*, in sicer psl. dial. **bòr̃b* in psl. dial. **br̃ñb*.

- Ornitonim je tvorjenka iz ornitonimov za drozga: *drozna*, *drožga*, *dršča*, *drščica*.

Sinonima *dršča* in *drščica* ob drugih ornitonimih družine *Turdidae* kaže ta, da bi bilo ob psl. **drozdb* verjetno treba predpostaviti tudi sinonimno ničtostopenjsko varianto **dbrskb* 'turdus' z enakim ničtim korenskim vokalizmom kot v lat. *turdus* 'drozg' in z disimilacijo po zvonečnosti, ki se je realizirala po razvoju konzonantne skupine -zd- v -zg-: **dbrzdb* 'turdus' → **dbrzgb* → **dbrskb*.

- Po oglašanju: *cvičar*.

- Transzoonimizacija:

po podobnosti z ornitonima:

za cararja = *Turdus viscivorus*: *dordina*.

2.4 Izvor

- slovenska ali podedovana slovanska tvorjenka: *brinovka*, *brinjevka*, *cvičar*, *dordina*, *drozna*, *drožga*, *dršča*, *drščica*, *smolnica*, *velika brinovka*;
- slovenska fonetična varianta iz izposojenke: *želebron*;
- izposoja:
 - iz hrvaščine: *bernjuk*, *borovnjak*, *branjug*;
 - iz furlanščine: *ženebron*;
- kalk: *brinovi drozg*;
- nejasno: *granfor*, *lanfor*.

2.5 Starost

Najstarejša pisna potrditev v slovenščini pripada ornitonimu *brinovka*, ki je osrednji in dominanten leksem za denotat *Turdus pilaris* v knjižnem jeziku, čeprav v besedotvornem pogledu in s praslovanske perspektive spada med mlajše izpeljanke in je glede na edino vzporednico v hrv. *brinovka* nastala razmeroma pozno, najprej v severozahodnem delu južnoslovanskega območja. Ta ornitonim je bil predloga za nastanek sinonima *brinjevka*, ki je pod vplivom zbirnega samostalnika *brinje* preoblikovano prvotno *brinovka*.

Ornitonimi, ki so pomensko motivirani po brinu, so mlajši v primerjavi s tistimi, v katerih se kot praindoevropska dediščina ohranja psl. **drozdъ* ‘drozg, turdus’ (*drozna*, *drožga*) ali njegov sinonim **dъrzdъ* (*dršča*, *drščica*), in odražajo v Evropi širše potrjen poimenovalni vzorec.

Po ohranjenosti starejše plasti poimenovanj, povezane s psl. **drozdъ* ‘drozg, turdus’ in **dъrzdъ* ‘isto’, izstopa nadiško gradivo z *drùazna* kot feminativom na *-a* iz disimilirane variante **droznъ* ← **drozdъ*, *drùazgha* kot verjetnim feminativom na *-a* iz **droždъ* ‘drozg, turdus’, ki se potrjuje v hrv. *drožd* ‘drozg’, in *dâršča*, kar je enako briškemu *dršča* in Erjavčevemu neustrezno poknjiženemu *drščica*. V teh ornitonimih za brinovko se ohranja stara, že praindoevropska generična oznaka za drozga.

3 DIHUR (*MUSTELA PUTORIUS*)

Dihur spada med podlasice, prave kune, zraste do 45 cm, rep ima do 15 cm dolg, kožuh je črnorjav, podlanka je belorumena; po obrazu ima belo-črn vzorec; prebiva v drevesnih duplih ali v rovih, ki jih sam izkoplje, v nevarnosti se brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez; hrani se z manjšimi sesalci in ostalimi vretenčarji, tudi žuželkami; živi v Evropi, v Sloveniji je zaščiten (CZŽ 1997: 272).

3.1 Sinonimi (27)

defur, *dehor*, *dehtur*, *dihor*, *dihur*, *duhor*, *duhur*, *for*, *hor*, *jasc*, *jazbovec*, *kuna*, *kunica*, *lehtur*, *podlaska*, *pucio*, *pucola*, *smrdak*, *smrdat*, *smrdeči hur*, *smrdet*, *smrdljivec*, *smrduh*, *thor*, *tor*, *tvor*, *veliki smrduh*

3.2 Potrjenost sinonimov po stoletjih

- 17. st.: *dihur*, *smrdeči hur*;
- 18. st.: *duhur*;
- 19. st.: *dehor*, *dihor*, *smrdak*, *smrdet*, *smrduh*, *thor*, *tvor*, *veliki smrduh*;
- narečni viri 20. stoletja: *defur*^{SLA}, *dehtur*, *lehtur*^{SLA}, *duhor*^{SLA}, *for*^{SLA}, *hor*, *jasc*^{SLA}, *jazbovec*^{SLA}, *kuna*^{SLA}, *kunica*^{SLA}, *podlaska*^{SLA}, *pucola*^{SLA}, *pucola*, *smrdat*^{SLA}, *smrdljivec*^{SLA}, *tor*.

3.3 Pomenska motivacija

- Po neprijetnem vonju: *defur*, *dehor*, *dehtur*, *dihor*, *dihur*, *duhor*, *duhur*, *for*, *hor*, *lehtur*, *pucola*, *smrdak*, *smrdat*, *smrdeči hur*, *smrdet*, *smrdljivec*, *smrduh*, *thor*, *tor*, *tvor*, *veliki smrduh*.

Najbolj pogosta je motivacija po smradu, ker se dihur ob nevarnosti brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez. V slovenskih sinonimih *defur*, *dehor*, *dehtur*, *dihor*, *dihur*, *duhor*, *duhur*, *for*, *hor*, *lehtur*, *smrdeči hur*, *thor*, *tor* in izposojenki *tvor* se ohranja splošno slovanski zoonim **d̥hor*'b v funkciji nomena agentis 'kdor smrdi', ki je v slovenščini deloma sledil regularnemu fonetičnemu razvoju, deloma pa je bil psln. odraz **thōr* podvržen ljudskoetimološkimi naslonitvam na glagole *dihati*, *duhati*, *dehteti* in na samostalnike s pripono *-ur* ter tudi nesistemskim fonetičnim razvojem.

- Transzoonimizacija:
 - po smradu z ornitonima
 - za smrdokavro = Upupa epops: *smrdat*;

po podobnosti z zoonima:

za jazbeca: *jasc, jazbovec*;

za kuno: *kuna, kunica*;

za podlasico: *podlaska*.

3.4 Izvor

- Slovenska ali podedovana slovanska tvorjenka: *defur, dehor, dehtur, dihor, dihur, duhor, duhur, for, hor, jasc, jazbovec, kuna, kunica, lehtur, podlaska, pucol, smrdak, smrdat, smrdeči hur, smrdet, smrdljivec, smrduh, thor, tor, veliki smrduh*.
- Izposoja:
 - iz hrvaščine: *tvor*;
 - iz italijanščine: *pucola*.

3.5 Starost

Najstarejša pisna potrditev v slovenščini pripada zoonimu *dihur*, ki je osrednji in dominanten leksem za denotat *Mustela putorius* v knjižnem jeziku, v njem pa se le posredno ohranja splošno slovanski termin za dihurja **d̥h̥hor'ʔ*, ker se je prvotni slovenski odraz *th̥or* in po razvoju *ô > û* dial. **th̥ur* ljudskoetimološko preoblikoval pod vplivom glagolov *dihati, duhati, dehteti* in samostalnikov na *-ur*. Fonetično pričakovani odraz *th̥or* iz psl. **d̥h̥hor'ʔ* je v slovenskih narečjih še dobro potrjen. V primerjavi z odrazi z izvorom v psl. **d̥h̥hor'ʔ* predstavljajo mlajšo plast tvorjenke s korenem *smrd-* < **sm̥rd-*, s katerimi pomenska motivacija ni bila spremenjena, ampak se je z drugačnim korenem ponovno jasno izpostavila, ker v starejšem zoonimu *th̥or* ni bila več razpoznavna, kot ponazarja besedna zveza *smrdeči hur* z jedrom *hur* kot enim izmed slovenskih odrazov psl. **d̥h̥hor'ʔ*.

4 JEZIKOSLOVNI PODATKI

Zoonimi za brinovko in dihurja odražajo nekatere izpostavitve vredne jezikovne pojave s področja fonetike in besedotvorja.

4.1 Fonetika

Slovenska disimilacija po dentalnosti:

d : t → l : t (*dehtur* 'dihur' → *lehtur* 'isto');

n : n → l : n (*ženebron* 'brinovka' → *želebron* 'isto');

r : r → l : r (*granfor* 'brinovka' → *lanfor* 'isto');

slovenski narečni razvoj *-t → -k* (sln. kor. *smrdat* 'dihur' → pkm. *smrdak* 'isto');⁵
 praslovanska disimilacija po dentalnosti:

d : d → d : n (psl. **drozdъ* 'turdus' → psl. **droznъ* 'turdus' (v sln. nad. *drùazna* 'brinovka');

⁵ O pojavu sem pisala v Furlan 2011 (brez zgoraj navedenega gradiva).

praslovanska disimilacija po zvonečnosti:

$d : zg \rightarrow d : sk$ (psl. **dbrzgb* ‘turdus’ → psl. **dbrskb* (v sln. nad. *dàršča*, briš. dršča).⁶

4.2 Besedotvorje: samostalniki na -at

Samostalniki na -at < *-atb niti v praslovanskem niti v slovenskem besedotvorju niso bili prepoznani,⁷ pri tu zbranem gradivu pa na to pripono kaže kor. *smrdat* ‘dihur’, kar je verjetno nastalo po prenosu s kor. *smrdat* ‘smrdokavra’, saj je za obe živali značilen smrad, ki ga ob nevarnosti izločata. Slovenske in slovanske tvorjenke na -at < *-atb praviloma niso samostalniki, ampak pridevniki, npr. *bogat*, *bradat*, *nosat*, zato je samostalniški tip *smrdat* ‘smrdokavra; dihur’ lahko nastal po posamostaljenju pridevnikov na -at. Ker pa so ti pridevniki praviloma izsamostalniški, je treba v *smrdat* ‘smrdokavra; dihur’ prepoznati samostalnik, ki ga slovenščina sicer ne potrjuje, znan pa je drugod, npr. v gl. *smjerd* ‘smrad’, kar je enako lit. *smirdas* ‘isto’. Izsamostalniško izpeljavo potrjuje npr. sln. *pegât* ‘kokoši podobna domača ptica z grahastim perjem, Numida meleagris’ iz *péga* ‘lisa’, ki jo skuša nadomestiti sinonim *pegâtka*:⁸

samostalnik + -at → pridevnik na -at → NIČTO POSAMOSTALJENJE samostalnik na -at

5 GESELSKI ČLANKI

bernjuk → branjug

ESSJ 0

borovnjak

ESSJ 0

borovnják m ‘brinovka, Turdus pilaris’ (Pleteršnik po Cafu in Dajniku), *borovnjak* ‘Krammetsvogel’ (Cigale 1860), *borovnják* ‘Krammetsvogel’ (Janežič 1851).

⊕ 19. st.: *borovnják* ‘der Krammetsvogel, der Kronabetsvogel, Turdus pilaris’ (Murko 1833¹: 23).

Isln. *borovnjak* m ‘brinovka, Turdus pilaris’.

⇔ hrv. kajk. *borovnjak* ‘Turdus pilaris’ (Hirtz: II, 18; RHKKJ), *borovnyak* ‘turdus’ (Belostenec 1740; Jambrešić 1742; ARj) < jslov. **boroꝋьn’akъ* m ‘Turdus pilaris’.

⊕ Jslov. dial. ornitonim je s suf *-’akъ substantiviziran adj **boroꝋьnъ* ‘brinov’ iz ujevskega ftn **bòrъ* m, g **borù* ‘juniperus’ (Skok: I, 188) kot pomenske specializacije psl. generičnega ftn **bòrъ* m, g **borù* (ap B) ‘iglavc, arbor folio pinnato’, kasneje ‘bor, pinus’; pomen ‘juniperus’ se potrjuje

6 Toda slš. *trskota* ‘carar = Turdus viscivorus’ (Machek 1968: 129) odraža še dodatno asimilacijo po zvonečnosti **dbrskb* → **tbrskb*.

7 Trditev sloni na prikazu praslovanskega besedotvorja v SP: 2, 35ss. in slovenskega v Bajec 1952: 51s.

8 V to skupino samostalnikov lahko spada tudi v ZSSP evidentirani cgn *Kosmat* poleg *Kosmatin*.

v hrv. kajk. *bor* (Habdelić 1670), *bòr* poleg *borovichno drevo*, *borovicza* (Belostenec 1740), *bor* poleg *borovichno drévo* (Jambrešić 1742), *borov'ica* 'Juniperus communis' (Lipljin 2002), hrv. gradiš. *borovica* 'Wacholder' (Tornow 1989), slš. dial. *borovec* 'juniperus' (Kálal) in tudi sln. dial. *borovica* 'juniperus' (štaj. – Pleteršnik), pkm. *borójca* 'brinje' (Novak 1996), *borinje* 'brinje' (Mukič 2005), stpkm. *borójca* 'isto' (Novak 2006), prleš. *'b̄orofca* (Rajh 2010) < sln. **borovica*. Tvorjenka tako kot sln. sin *brinovka* 'Turdus pilaris' (► *brinovka*) kaže, da je ta sicer vsejedi ptič poimenovan po tem, da rad je brinove jagode, prim. tudi drugače tvorjeno hrv. gradiš. *borôvka* 'Wacholdervogel' (Tornow 1989) < **boroučka*.

ⓈBD

Psl. dial. **bòrъ* m 'Juniperus':

1 → adj **borou-ьнъ* 'brinov'

→ **borou-ьн-акъ* 'kar je v zvezi z brinom = Turdus pilaris'

> hrv. kajk. *borovnjak* 'Turdus pilaris' ⇒ sln. *borovnjak*;

2 → adj **boru-ьнъ* 'brinov'

→ **boru-ьн-угъ* 'kar je v zvezi z brinom = Turdus pilaris'

> hrv. **bravnjug* →^{vn} *bränjüg* 'Turdus pilaris' ⇒ sln. *branjug*;

>> hrv. *bernjug*

⇒ sln. *bernjuk*.

► **bor** ⇒ *bernjuk* ⇒ *branjug*

branjug

ESSJ 0

bränjüg m 'die Wacholderdrossel o. der Krammetsvogel (turdus pilaris)' (Pleteršnik), *branjug* 'Turdus pilaris, *brinovka*' (Erjavec 1875: 283), *bränjüg* 'drozeg' (Janežič 1851); tudi *bernjúk* 'Krammetsvogel' (Janežič 1851), v 19. st. *bernjúk* 'der Krammetsvogel, Turdus pilaris' (Murko 1833¹: 14).

Isln. *branjug* m 'brinovka, Turdus pilaris' (19. st.).

⇐ hrv. *branyug* 'turdus' (Habdelić 1670), *branyug* 'turdus, *borovnyak*, *bravenyuk*' (Belostenec 1740), *branjug* 'turdus, *borovnjak*' (Jambrešić 1742), v Ozlju *bränjüg* 'vrsta drozda' (Težak 1981: 342), *branjug* 'Turdus pilaris' (Hirtz: II, 21), *bränjüg* 'turdus pilaris' (ARj), toda hrv. tudi *bernjug* 'Turdus pilaris' (Lobor – Hirtz: II, 11), kar je bilo izposojeno v sln. *bernjúk* z izgubo zvena v izglasju.

Ⓢ Ker ob hrv. *branjug* in *bernjug* ter *brnjog*, *brnjug* obstajata tudi *bravènjāk* 'Turdus viscivorus' in *boròvnjāk* 'Turdus pilaris' (Hirtz: II, 25), je Skok: I, 188 tudi na podlagi hrv. sin *brinovka* 'Turdus pilaris' (Hirtz: II, 25) sklepal, da so to tvorjenke iz psl. ujevskega še generičnega ftn *bòrъ* m, g **borù* (ap B) 'iglavce, arbor folio pinnato', ki je bil na ožjem jslov. območju pomensko specializiran na označevanje 'Juniperus'; medtem ko je *bravènjāk* s substantivizacijo **boruěñ-akъ* nastalo iz adj **boruěñъ* 'brinov', je bilo *bränjüg* < **boruěñ-ugъ* substantivizirano iz adj **boruěñъ* 'brinov', konzonantna skupina -vn- pa se je poenostavila v -n-: hrv. **bravnjug* > *bränjüg*; hrv. variante z

drugačnim korenskimi vokalizmom, kot so *bernjug*, *brnjog*, *brnjug*, so lahko posledica ljudskoetimološke naslonitve na hrv. nomen actionis *brānje* ‘pobiranje, zbiranje’ (Lipljin 2002) < **bornje*, ki je sprožila vpliv glagola *brāti bërēm* ‘pobirati plodove, trgati plodove ipd.’: *brānjūg* → *bernjug*. Za brinovko kot vsejedo ptico je značilno, da pobira tudi brinove jagode.

Iz istega adj **borubnъ* ‘brinov’ je bilo s suf -*ik* < **-ikъ* substantivizirano č. *brávník* ‘carar, Turdus viscivorus’, kar Machek 1968: 65 izvaja neposredno iz **borou-ъn-ikъ* (► borovnjak) in fonetično razhajanje razlaga z vplivom č. *brav* ‘drobnica’.

► **bor**

brinjevka → brinovka

ESSJ 0

brinovec

ESSJ 0

brinovac m, g -*vca* ‘brinovka, Turdus pilaris’ (Pleteršnik).

Isln. 0; neobstoječa beseda. Navedena je le v Pleteršnikovem slovarju in naj bi bila povzeta iz Janežičevega slovarja, a je v nobeni od izdaj ni bilo mogoče najti, zato je verjetno v Pleteršnikov slovar zašla zaradi neustreznega branja Janežičevega vira, npr. v Janežič 1851 je *brín-ovec* pomensko predstavljeno le z *Wachholderwein*.

► **brinovka**

brinovi drozg → brinovka

ESSJ 0

brinovka

ESSJ s.v. *brínje*, *smolnica*

brinovka f ‘severnoevropska ptica pevka s temno rjavimi krili in hrptom’: *brinovke iščejo hrane* (SSKJ), *brinovka* ‘turdus pilaris’ (Pleteršnik), *brinovka* ‘Turdus pilaris, *branjug*’ (Erjavac 1875: 283), *brinovka* ‘Wachholderdrossel oder Krammetsvogel, Turdus piláris’ (Erjavac 1864: 46), *brinovka* ‘Krammetsvogel’ (Janežič 1851); rovt. črnovr. *brínuka* (Tominec 1964), toda dol. kost. *bri:nófka* ‘palica iz brinovega lesa’ (Gregorič 2014).

⊕ 16. st.: *brinouka* ‘Krametsvogel, Kranawetvogel, turdus’ (Megiser 1592); 18. st.: *brinovka* ‘Krametsvogel, turdus’ (Pohlin), *brinouka* ‘Krametsvogel’ (Gutsman); 19. st.: **velka brinovka** ‘Krammetsvogel, *smolniza*, *smovniza*’ ob *mala brinovka* ‘Turdus iliacus, Rothdroffel, *drosizh*, *drusej*’, ki je od ptiča Turdus pilaris nekoliko manjša, in **brínovi dróseg** ‘Turdus pilaris, Wachholderdroffel’ (Freyer 1842: 12) /brinovi drozæg/, *brinovka* ‘der Krammetsvogel, Turdus pilaris’ (Murko 1833¹: 29); toda **brínjevka** f ‘severnoevropska ptica pevka s temno rjavimi krili in hrptom’ (SSKJ): *V jesenski tihi čas prileti brinjevka na Kras* (S. Kosovel – SSKJ), *brinjevka* ‘Turdus pilaris’ (Pleteršnik s.v. *borovnják*), *brínjevka* ‘der Krammetsvogel, il tordo’ (Drobnič 1858), v 17. st. *briniouka* ‘turdus’ /brinjouka/ z dem *briniövzhiza* ‘turdulus’ (Kastelec-

-Vorenc) /brinjoučica/, kar je bilo iz prvotnega sln. *brínovka* preoblikovano pod vplivom kol *brínje* ‘brinovo grmovje’ < **brĩñje*.

Isln. *brínouka* f ‘Turdus pilaris’;

- = hrv. *brinovka* ‘Turdus pilaris’ (Fužine, Gerovo – Hirtz: II, 25), tudi *brinovac* ‘isto’ (Gerovo – Hirtz: II, 25) in *brinjevka* (Delnice), *brinjočka* (Zlobin), *brinjevac* (okolica Bakra – vse Hirtz: II, 25);

< **jslov.** **brĩnoučka* f ‘Turdus pilaris’ (sln.-hrv.).

ⓔ Brinovka se kot vsejeda ptica hrani tudi z brinovimi jagodami, kar je ubesedeno v slov. ornit, ki je s suf. *-čka substantiviziran jslov. adj. **brĩnoučъ* iz ftn. **brĩnъ* m ‘juniperus’. Enako pomensko motivacijo odražajo nvn. *Wachholderdrossel*, dobesedno ‘brinov drozg’, kar se ohranja v sln. neuveljavljenem kalku *brínovi dróseg* ‘Turdus pilaris, Wachholderdroffel’ (Freyer 1842: 12), nvn. *Krammetsvogel*, srvn. *kranewitvogel*, dobesedno ‘brinov ptič’ (Kluge²³: 482) in rom. **jiniperoně* ‘Turdus pilaris’ iz rom. **jiniperũ* ‘brin, Juniperus communis’ < lat. *jūniperus* (► ženebron).

ⓐBD

Psl. dial. **brĩnъ* m ‘Juniperus’:

→ adj. **brĩnoučъ* ‘brinov’

→ **brĩnoučka* ‘kar je v zvezi z brinom = Turdus pilaris’ (sln.-hrv.) > sln. *brinovka*;

sln. *velika brinovka*

→ sln. *velika brinovka*;

→ kol. **brĩñje* > sln. *brínje* **brĩñjeučka* ‘Turdus pilaris’ (sln.-hrv.)

> sln. *brinjevka*;

→ kalk po n. *Wachholderdrossel* *brínovi drozg*

⇔ sln. *brínovi drozg*.

► **brin** ⇒ velika brinovka ⇒ brinjevka ⇒ brínovi drozg

cvičar

ESSJ s.v. *cvičati*

cvičar m, g -rja ‘brinjevka’ (Pleteršnik po Cafu).

Isln. dial. *cvičár* m ‘brinovka, Turdus pilaris’ (?).

ⓔ Osamljeno. Deverbativni nomen agentis na -ar < *-arъ iz *cvičati* -ím impf ‘oglašati se z visokim, tožečim glasom’: *ptice cvičijo* (SSKJ; Bezljaj ESSJ: I, 70) < psl. **kũičati* (ÈSSJa: 13, 165s.) kaže, da ornit brinjevko označuje po oglašanju; iz istega slov. glagola je bil iz č. *kvičeti* izpeljan ornit *kvičala* ‘brinovka’, medtem ko *kvičák* označuje prašiča (Machek 1968: 312).

► **cvičati**

defur

ESSJ ∅

děfūr m ‘dihur’ (štaj. srsav. (Črnova) – SLA).

Isln. dial. **dihūr* m ‘dihur’, po redukciji **dəhūr* ‘isto’ in z dial. razvojem *h* > *f* *děfūr* (štaj.).

► **dihur**

dehor → dihur

ESSJ s.v. *dihūr*

dehtur

ESSJ 0

dəxtȳr/dəxtūr m ‘dihur’ poleg *dəxȳr* ‘isto’ (primor. notar. (Sabonje) – Rigler 1963: 169; SLA), notar. *dəxtȳr* (Klenik – SLA).

Isln. dial. **dihûr* m ‘dihur’, po redukciji **dəhûr* ‘isto’ in na tej razvojni stopnji po ekspresivni, morda šaljivi naslonitvi na antonimni pomen *dəhtĕti -im* impf ‘oddajati prijeten vonj, dišati’ < **d̥bh-ət-ĕ-ti* prenareseno v **dəhtūr* ‘dihur’ (podobno že Rigler l.c.); iz te predloge je po disimilaciji po dentalnosti *d : t* → *l : t* nastalo notar. **l***extūr* ‘dihur’ poleg *dextūr* ‘isto’ in *dexȳr* (Dolnja Košana – SLA). Enak vpliv *dəhtĕti* na konzonantizem sln. variante *dihôr* potrjujejo tudi kraš. *dex̣ṭụor* ‘dihur’ (Avče – SLA), *dex̣tụor* ‘isto’ (Kanal – SLA), *dix̣ṭuṛ* (Šempas – SLA) in notar. *dixtūr* (Pregarje – SLA) < sln. **dəhtôr* (► dihor).

► **dihur****dihor**ESSJ s.v. *dihûr*

dihôr m, g -*rja* ‘dihur’ (Pleteršnik), *dihor* ‘Iltið, *dihur*’ (Cigale 1860); kor. mež. *dix̣ụar* ‘dihur’ (Ravne na Koroškem – SLA), rovt. tolm. *dix̣ụor* ‘isto’ (Most na Soči – SLA), *dixôr* (Podbrdo – SLA); z redukcijo *i* v neakcentuirani poziciji rovt. tolm. *ḍʰuor* m, g -*ja* (Čujec Stres 2010), črnovr. *dex̣ụar* m, g -*je* (Tominec 1964), dol. *dex̣ụ:r* (Šentrupert – Smole Diss. 1994).

Psln. **thôr* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ in po naslonitvi na *dihati* preoblikovano v **dihôr* (► dehtur).

► **thor****dihur**ESSJ *dihûr*

dihûr m, g -*ja* ‘roparska žival z žlezami smradnicami ob zadnjici’: *dihur jim je pomoril vse kokoši; smrdi kot dihur* ‘zelo, močno smrdi’ (SSKJ), *dihur* ‘*Mustela putorius*’ (CZŽ 1997: 272), *dihûr* m, g -*rja* ‘Iltis’ (Pleteršnik), *dihur* ‘Iltis, *Mustela putorius*’ (Erjavc 1864: 15), *dihur* ‘Iltið, *dihor*’ (Cigale 1860), *dihúr*, g -*rja* ‘Iltið, Frette’ (Janežič 1851); primor. kraš. *déhȳr* ‘Iltis’ (Štrekelj 1887: 405), rovt. polj. *dehúr* (Škrlep 1999), štaj. zgsav. *dex̣ur* m, g -*ja* (Weiss 1998), vsi dial. primeri z redukcijo neakcentuiranega *i*; po SLA je beseda *dihur* v narečjih izpričana redko, npr. kor. podjun. *dixûr* (Šentanel – SLA), mež. *dixûr* (Črna na Koroškem – SLA).

⊕ Adj na -*ji dihûrji*, f -*ja* ‘kar je v zvezi z dihurjem’, pos adj na -*ev dihûrjev* in od tod *dihurjevina* f ‘dihurje krzno’; *dihûrnica* f ‘past za dihurje’ (SSKJ).

⊕ 17. st.: *en dihúr, ali ta fmardezhi húr* ‘viverra’ (Kastelec-Vorenc); 18. st.: *dihûr* m, g -*ja* ‘Iltis, Frette, viverra’ (Pohlin), *dihur, -ja* ‘Iltis’ (Gutsmann); 19. st.: *dihúr*, g -*rja* ‘der Iltið, die Stinkratte, die Frette, Mustela putorius’ (Murko 1833¹: 39), *dihúr* ‘gem. Iltis, foetorius putorius’ s sin *velki fmerdúh* (Freyer 1842: 3).

Psln. **thôr* m ‘dihur, *Mustela putorius*’; v narečjih z razvojem *ô > û* **thûr* in po naslonitvi na *dihati* pred delovanjem vokalne redukcije preoblikovano v dial. **dihûr* (Ramovš 1924: 214; SP: 5, 154), ki je bilo podvrženo redukciji

v **dəhūr*. V dial. območjih z ohranjenim *ō* je po naslonitvi na *dihati* nastala dial. varianta **dihōr* (► *dihor*), kar je po redukciji dalo *dəhōr* m, g -*rja* ‘*dihur*’ (Pleteršnik). Škrabec 1994–1998: 2, 21, 234; 4, 37, 63 je že konec 19. st. ugotavljal, da varianta *dihur* zgodovinsko ni upravičena, a njegovo sklepanje, da bi se morala glasiti **dəhōr*, glede predpostavljenega prvega zloga že zaradi vzglasnega *d-* ni upravičena. Na širši areal ljudskoetimološko enako preoblikovanega slovanskega refleksa iz prvotnega psl. **dьhor’b* kaže izposojenka z jslov. območja v romun. *di’hor* ‘*Mustela foina*’ (Tiktin: II, 545; SP: 5, 154).

► **thor** ⇒ defur ⇒ dehtur

dordina²

ESSJ 0

dordina f ‘*cesena*’ (primor. nad. – Špehonja 2012²), tj. ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’.

Isln. dial. *dordina* f ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’ (nad.).

⊕ V istem narečju je potrjen ornit *dordina*, ki označuje podobno ptico cararja = *Turdus viscivorus* in je bil izposojen iz furl., pomen ‘*brinovka*’ pa je verjetno interno slovenski, nastal po prenosu s tega poimenovanja.

► **dordina**¹

drozna

ESSJ 0

drūazna f ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’ (primor. nad. (Marsin/Mersino) – Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*).

Isln. dial. **drōzna* f ‘*Turdus pilaris*’ (nad.);

- = blg. dial. *drózdén* ‘*kos*, *Turdus merula*’ (Gerov), *drózen* ‘*Turdus ericetorum* = *Turdus philomelos*’, stč. *drozn* ‘*drozg*’, č. dial. *drozn* ‘*isto*’, *drozen*, g -*zna*, gl. *drózn* ‘*drozg* (samec)’, *drózna* ‘*drozg* (samica)’, dl. *drozn* ‘*drozg* (samec)’, *drozna* ‘*drozg* (samica)’;

< **psl.** dial. **droznъ* m ‘*drozg*’, fem **drozna* (?).

⊕ Ornitonim nedvomno spada v slov. besedno družino **drozdъ* m ‘*turdus*’. V SP: 4, 258 je slov. gradivo (brez sln. primera) rekonstruirano kot **droz(d)nъ*, sufiks *-*nъ* pa naj bi imel v razmerju do **drozdъ* ‘*turdus*’ le strukturno funkcijo. Bolj verjetno Machek 1968: 129, ki je sklepal o disimilaciji po zapornosti *d : d* → *d : n*: **drozdъ* → **droznъ* (enako v ESSJa: 5, 127). Otkupščikov v SP: 4, 258 je menil, da so alternacije tipa **drozdъ* : **drozgъ* : **droznъ* stare in ne poznejše slovanske.

► **drozg**

drožga

ESSJ 0

drūažgha f ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’ (primor. nad. (Marsin/Mersino) – Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*).

Isln. dial. **drōžga* f ‘*Turdus pilaris*’ (nad.).

⊕ Ta osamljeni ajevski substantiv je bolj verjetno feminativ na *-a iz *drožd'ь m 'drozg, turdus', ki se potrjuje v hrv. *drožd* 'drozg' (Hirtz: II, 97), kot pa da bi bil feminativ na *-ja iz *drozgbъ 'drozg'.

► drozg

dršča

ESSJ 0

dàršča f 'cesena' (primor. nad. (Ušivica/Ussivizza) – Rigoni-Salvino 1999) = 'brinovka, *Turdus pilaris*', briš. *dršča* 'isto' (Erzetič 2007), toda notar. *dřšči-ca* f 'der Krammetsvogel (*Turdus pilaris*)' (Gradišče pri Vipavi – Pleteršnik) = *dřščica* 'Turdus pilaris, Krammetsvogel' (Gradišče pri Vipavi – Erjavec, LMS 1882/1883: 280).

Isln. dial. **dršča* f 'brinovka, *Turdus pilaris*' (primor.) < **dbršča* (?).

⊕ Erjavec l.c. je le notar. *dřščica* razložil kot izpeljanko na -ica iz *drôzgb* 'turdus', a zaporedja -šč- namesto pričakovanega -žg/-ž- ob tvorbi na -ica ni pojasnil. Ker bi tvorba na -ica iz psl. **drozgbъ* (ap C/B) imela staroakutiran *-ĩ-, Erjavčeva razlaga ne prepričuje. Morda se v teh ornitonimih tako kot verjetno v *drskáč* 'carar, *Turdus viscivorus*' = hrv. *drskač* 'isto' (► dreskač) ohranja slov. varianta **dbrskъ* m 'turdus' z enakim ničtim vokalizmom kot v lat. *turdus* 'drozg' < **t̥r̥sdʰo-s* (de Vaan 2008: 635), iz nje pa je bil tvorjen fem na *-ja tipa **gospod'a* ← **gospodъ* za označevanje brinovke, tj. *dršča*. Erjavčevo *dřščica* 'Turdus pilaris' je verjetno neustrezno poknjženo iz notar. **dřšča*. Disimilacija po zvonečnosti se je v **dbrskъ* lahko realizirala po razvoju psl. konzonantne skupine *-zd- v *-zg-.

► drozg

drščica → dršča

ESSJ 0

duhor¹

ESSJ 0

đuhâr m 'dihur' (kor. zilj. (Brdo pri Šmohorju/Egg bei Hermagor, Blače/Vorderberg, Bistrica na Zilji/Feistritz an der Gail) – SLA), primor. ter. *duχ^uôr* 'isto' (Breginj – SLA), nad. *duxùôr* (Mersin/Marsino – SLA).

Psln. **thôr* m 'dihur, *Mustela putorius*' < psl. **dъhor'ъ* 'isto', po naslonitvi na tranzitivni glagol *duhati* v pomenu 'oddajati neprijeten vonj' preoblikovano v dial. **duhôr*.

► thor

duhur¹

ESSJ 0

⊕ 18. st.: *duhur* 'Iltis, *Eltis*, *fmerduh*' (Gutsman); 19. st.: *duhûr* 'der Iltis' (Jarnik 1832: 20).

Isln. dial. **du'hu:r* m 'dihur, *Mustela putorius*' (kor.).

⊕ Enako kot sin *dihúr* m, g *-ja* na podlagi sinonimnih tranzitivnih glagolov *dihati* in *duhati* v pomenu ‘oddajati neprijeten vonj’ in s suf *-ur* posodobljeno iz prvotnega sln. **thōr* m ‘dihur’ < psl. **d̥hor’b* ‘isto’.

► **thor** ⇒ duhur²

for → hor

ESSJ 0

granfor

ESSJ *gránfor*

gránfor m ‘neka ptica’ (pkm. – Pleteršnik); panon. pkm. *g’ra:nfar* ‘brinovka, Wacholderdrossel’ (Bajzek Lukač 2009), pkm. tudi *lânfor* m, g *-a* ‘brinovka’ (Mukič 2005).

Isln. dial. ? ‘brinovka, *Turdus pilaris*’ (pkm.).

⊕ Nejasno. Bezljaj ESSJ: I, 170 je sledil v Pleteršnikovem slovarju navedeni predstavitvi, da naj bi ornitonim označeval krokarja, a pkm. potrditev iz 21. st. kaže na pomen ‘brinovka’, posredno pa ga potrjuje tudi navedeni pkm. sin *lânfor*, v katerem je vzglasni *g-* izpadel, konzonantno zaporedje dveh *r* pa je bilo verjetno disimilirano *r : r* → *l : r*. V izglasju *-for* se lahko ohranja sln. dial. *fōr* ‘dihur’, prim. štaj. posav. *fūar* ‘isto’ (Ložice (Gorenji Leskovec) – SLA).

Bezljajeva povezava s hrv. čak. *grāmfa* ‘krepelj’ (l.c.) ne prepričuje.

hor

ESSJ 0

’xó:r m, g *-a* ‘dihur’, *s’mjdi: kó ’xó:r* ‘močno smrdi’ (dol. kost. – Gregorič 2014); primor. notr. *xūr* ‘dihur’ (Podgraje – SLA), dol. *χūr* ‘isto’ (Vavta vas – SLA), *χōr* (Sela pri Šentjerneju – SLA), sbkr. *xūr* (Vavpča vas – SLA), jbk. *xúr* (Stari trg ob Kolpi – SLA), štaj. jpoh. *xōr* (Pivola – SLA), srštaj. *xâur* (Ratanska vas – SLA), *xōr* (Spodnja Polskava – SLA), kozj. *xūr* (Zgornja Sušica (Bizeljsko) – SLA), panon. slngoriš. *xūr* (Spodnja Voličina – SLA).

⊕ 17. st.: *en dihúr, ali ta smardezhi húr, švirina* ‘viverra’ (Kastelec-Vorenc) z dodanim določilom *smrdeči*, ker se je v *hur* etimološka povezanost s sémom ‘smrdeti’ že pretrgala.

Isln. dial. **hōr* m ‘dihur’; po sporadičnem dial. razvoju *h > f* štaj. posav. *fūar* ‘dihur’ poleg *dixūar* ‘isto’ (Ložice (Gorenji Leskovec) – SLA) in od tod morda prek vzdevka za smrdečega ali odvratnega človeka onimizirano v cgn *For*, ki je bil po ZSSP potrjen v Mariboru; fonetično razvito iz sln. *thōr* m ‘dihur’ < psln. **thōr* ‘isto’ < psl. **d̥hor’b* z izpadom vzglasnega dentala *t-*.

► **thor**

jasc²

ESSJ 0

jàsc m ‘dihur’ poleg *jàzbuc* ‘isto’ (rovt. črnovr. (Hotedršica) – SLA) < sln. **jazbovec*.

Isln. dial. **’ja:sc* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (rovt.) < *jázbec*.

⊕ Zaradi podobnosti gotovo transzoonimizirano iz rovt. homonimov, ki označujeta jazbeca, prim. rovt. cerklj. *'ja:sc* m (Kenda-Jež Diss. 2002: *111), *jásc* (Razpet 2006) in čnovr. *jâzbuc* 'jazbec' (Tominec 1964) (► jazbovec¹).
► **jasc¹**

jazbovec² → *jasc²* ESSJ 0

kuna² ESSJ 0

t'ûna f 'dihur' (primor. istr. (Lopar) – SLA), brez sekundarno palataliziranega velara kraš. *kûna* 'isto' (Solkan – SLA).

Isln. dial. *kûna* f 'dihur, Mustela putorius' (primor.).

⊕ Zaradi podobnega videza preneseno s prvotnega poimenovanja za kuno *kûna* 'mustela'.

► **kuna¹**

kunica ESSJ 0 s.v. *kûna* I

kûnca f 'dihur' (primor. istr. (Korte) – SLA), kraš. *kÿnca* 'isto' (Komen – SLA), čiš. *kûnica* (Podgrad – SLA).

Isln. dial. **kunica* f 'dihur' (primor.).

⊕ Zaradi podobnega videza tako kot v primor. istr. *t'ûna* f 'dihur' < sln. *kûna* (► *kuna²*) preneseno s prvotnega dial. **kunica* 'kuna' kot strukturne tvorjenke na *-ica* iz *kûna* 'mustela', prim. kraš. *kÿnca* 'Marder' (Štrekelj 1887: 429), panon. prleš. *'kûnca* 'kuna' (Rajh 2010). Obraten prenos s prvotnega poimenovanja za dihurja na kuno se potrjuje v sln. le historično potrjenem *duhur* 'dihur' (► *duhur²*).

► **kuna¹**

lanfor → *granfor* ESSJ 0

lehtur → *dehtur* ESSJ 0

podlaska³ ESSJ 0

podlâska f 'dihur' (primor. istr. (Lopar) – SLA), *podlâska* 'isto' (Trebeše, Krkavče – SLA).

Isln. dial. *podlâska* f 'dihur' (istr.).

⊕ Zaradi podobnosti preneseno s prvotnega poimenovanja za podlasico *podlâska*.

► **podlaska¹**

puco → *pucola* ESSJ 0

pucola

ESSJ 0

la pûcola f ‘dihur’ (primor. rez. (Solbica/Stolvizza) – SLA).

Isln. dial. *la pûcola* ‘dihur’ (rez.).

- ⇔ it. *puzzola* f ‘dihur’; iz zabeležbe z it. določnim členom *la* je razvidno, da izposojenka še ni popolnoma prilagojena slovenskemu sistemu in ima zato status tujke; tudi istr. **pûcco** ‘dihur’ (Plavje – SLA) z geminatnim zapisom *-cc-* kaže na enak status; ker it. beseda *puzzo* v pomenu ‘dihur’ ni potrjena, je verjetno, da je bilo izhodiščno istr. **pucola* na podlagi slovničnega spola domačega sinonima *dihúr* preoblikovano v *pûcco*.

⊕ It. *puzzola* ‘dihur’ je tvorjenka iz *puzzo* ‘smrad’, ker dihur oddaja neprijeten oster vonj = smrad, ki se širi iz žlez smradnic ob zadnjici (Battisti-Alessio: 3161).

smolnica

ESSJ smolnica

smolnica f ‘der Krammetsvogel’ (Pleteršnik).

⊕ 18. st.: *fmolniza*, *fmouniza* ‘Krammetsvogel’ (Gutsman); 19. st.: *fmolniza* ‘Krammetsvogel’ (Jarnik 1832: 199), *fmolniza*, *fmovniza* ‘Krammetsvogel, velka brínovka’ (Freyer 1842: 12).

Isln. dial. *smolnica* f ‘brinovka, Turdus pilaris’ (kor.).

⊕ Enako pomensko motivirano kot sin *brinovka* ‘Turdus pilaris’ (► brinovka) in s suf *-ica* substantivizirano iz adj *smolen*, f *-lna* ‘brinov’, prim. *fmolna bobeka* ‘Krammetbeere, brinova serna’ (Gutsman), ker se brinovke kot vsejede ptice hranijo tudi z brinovimi jagodami; enako pomensko motivirano je srvn. *kranewitvogel* ‘Turdus pilaris’ s sestavino *kranewite* ‘brin’, stvn. *kranawitu* ‘isto’ (Suolahti 1909: 62; Lexer: I, 1710; Furlan v Bezljaj ESSJ: III, 274).

► smolje

smrdak → smrdat²

ESSJ 0

smrdat²

ESSJ 0

smrdât m ‘dihur’ (kor. podjun. (Libeliče) – SLA).

Isln. dial. *smrdat* m ‘dihur, Mustela putorius’ (kor.).

⊕ Dial. poimenovanje za dihurja je verjetno nastalo po prenosu s sln. kor. *smrdât* m, g *-dâta* ‘smrdokavra, Upupa epops’, ker je za obe živali značilen smrad, ki ga ob nevarnosti izločata. Enakopomensko pkm. **smrdák** ‘der Iltis’ (Pleteršnik) je iz sln. dial. **smrdat* ‘dihur’ lahko nastalo po dial. razvoju *-t* → *-k* (o tem Furlan, Zb Orožen 2011: 46ss.). Ta narečna oblika je bila v pluralu kot domači ustreznik uporabljena za označevanje severnoameriškega skunka (► smrdljivci).

► smrdat¹ ⇒ smrdet

smrdeči hur → hor

ESSJ 0

smrdetESSJ s.v. *dihûr*, *smrděti*

smrdět m, g *-ěta* ‘smrdak, dehor’ (Slovenj Gradec, Savinjska dolina – Pleteršnik); kor. spoh.-remš. *sm̋dĕt* ‘dihur’ (Radlje ob Dravi – SLA), *sm̋rdĕt* ‘isto’ (Vuzenica – SLA), štaj. zgsav. *sm̋rdĕt* (Ljubno ob Savinji – SLA).

Isln. dial. *smrd-?* ‘dihur, *Mustela putorius*’ (kor., štaj.).

⊕ Glede tvorjenosti nejasen zoonim s korenem *smrd-* ‘smrdeti’ < psl. **sm̋rd-* ‘isto’, ki dihurja označuje po smradu, ker se v nevarnosti brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez (CZŽ 1997: 272). Pleteršnik je nakazal, da bi bil subst na *-et* < **-ĕt-ъ* lahko osamosvojen iz subst *smrdě* n, g *smrděta* < **sm̋rdĕ*, g **sm̋rdĕte*, ki je bil evidentiran šele v 20. st. v slabšalnem pomenu ‘neprijeten, zoprn, slab človek’ (SSKJ) ← **‘tak, ki smrdi’*, kar je možno, a brez dodatnega gradiva težko dokazljivo. Prav tako ni mogoče zanesljivo dokazati, da bi to bila le fonetična varianta iz kor. podjun. *sm̋dāt* ‘dihur’ (► *smrdat*²).

► **smrdeti**

smrdljivec¹

ESSJ ∅

sm̋rdl’ŭc m ‘dihur’ (primor. kraš. (Sovodnje/Savogna d’Isonzo) – SLA).

Isln. dial. **sm̋rdljĭvĕc* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (kraš.);

- = bosan. *sm̋rdljivac* ‘*Mustela putorius*’ ob drugače tvorjenem *sm̋rdijelj* ‘isto’ (Hercegovina – ARj s.v. *sm̋rdijelj*) < **sm̋rdĕl’b*; < **jslov.** dial. **sm̋rdl’iŭbcb* m ‘*Mustela putorius*’.

⊕ Verjetno paralelno s *sm̋rdljĭvĕc* ‘smrdokavra’ (► *smrdljivec*²) s suf *-ec* < **-bcb* substantivizirano iz deverbativnega adj *sm̋rdljĭv*, f *-iva* ‘foetidus’ (SSKJ) < **sm̋rdl’iŭb* ‘isto’.

► **smrdeti**

smrduh¹ESSJ s.v. *smrděti*

smrdûh m ‘dehor, der Iltis’ (Pleteršnik); kor. podjun. *sm̋rdûx* ‘dihur’ (Djekše/Diex – SLA), spoh.-remš. *sm̋rdûx* ‘isto’ (Radlje ob Dravi – SLA).

⊕ Strukturna tvorjenka na *-ar sm̋rdûhar* m, g *-rja* ‘dehor, der Iltis’ (Pleteršnik).

⊕ 18. st.: *fmerduh* ‘Iltis, *duhur*’ (Gutsman); 19. st.: *fmerduh* ‘Iltis’ (Jarnik 1832: 199), tudi dvobesedno **velki fmerduh** ‘gem. Iltis, f. *putorius*, *dihûr*’ (Freyer 1842: 3), kjer ni jasno, v razmerju do katere živali je uporabljen adjektiv *veliki*.

Isln. dial. *smrdûh* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (kor.).

⊕ Deverbativni nomen agentis na *-uh* iz *smrděti* ‘foetere’ < psl. **sm̋rdĕti* je bil prvotno generična oznaka za smrdečega človeka ali žival, ki se je kasneje pomensko specializiral tudi na označevanje dihurja.

► **smrdeti**

thor

ESSJ s.v. *dihûr*

thôr m, g -*rja* 'der Iltis' (Pleteršnik), *thor* 'dihûr' (Janežič 1851), rovt. cerklj. *t'xu:r* m, g -*je* 'isto' (Kenda-Jež Diss. 2002: *49), *thûr/hûr* (Razpet 2006), panon. prleš. *thór* (Antič 2009), *t'xɔ:r* m, g -*a* (Rajh 2010); primor. obsoš. *txûar* 'dihur' (Kobarid – SLA), rovt. tolm. *txûr* 'isto' (Grahovo ob Bači – SLA), cerklj. *txûor* (Gorenja Trebuša – SLA), škofjeloš. *txôr* (Pungert – SLA), gor. *txôr* (Podlonk – SLA), *thûr* (Bohinjska Bela – SLA), štaj. srsav. *txôr* (Šentgotard – SLA), panon. prleš. *txôr* (Sveti Tomaž – SLA).

Ⓣ Dial. adj na -*ov* v prleš. *t'xɔ:rɔf*, f -*va* 'dihurjev', *t'xɔ:rešŋca* 'past za dihurje' (Rajh 2010) < **thorečnica* < **d̥hor-ɛt'-bn-ica*.

Ⓜ 19. st.: *thór* 'dihûr' (Murko 1833¹: 670).

Psln. **thôr* m, g *-*r'a* 'dihur, *Mustela putorius*' (splošno);

- = hrv., srb. *tvôr*, g *tvõra* 'dihur', tudi *tvõr*, g -*a* 'isto', blg. *tvor*, *tor*, r. *chorb*, g -*rjá*, str. *d̥chorb*, *dochorb*, *thorb*, br. *tchorb*, g -*rjá*, ukr. *tchir*, g *thorá*, p. *thórz*, dial. *twórz*, č. *tchoř*, stč. *dchoř*, slš. *tchor*, g -*a*, gl. *tkhór*, g -*rja*, tudi *twór*, dl. *twór*, g -*rja*;

< **psl.** **d̥hor'b* m 'dihur, *Mustela putorius*' (Vasmer: IV, 270; Bezljaj ESSJ: I, 101; Skok: I, 374; ÈSSJa: 5, 177s.; SP: 5, 153s., 1, 26), pri čemer le sln. gradivo jasno kaže na **d̥hor'b* > psln. **thôr* > sln. dial. *thôr*.

ⓔ Psl. **d̥hor'b* m 'Mustela putorius' je najverjetneje deverbativni nomen agentis na *-*or'b* tipa **p̥iskor'b* (► piškur) iz **d̥hnɔti* v pomenu 'smrdeti, neprijeten vonj oddati', prim. sln. *dehniti dáhnem* pf 'neprijeten vonj oddati', *po vinu dahni* 'po vinu smrdi', *meso že dahne* 'meso že smrdi' (Pleteršnik; Bezljaj l.c.; SP l.c.). Dihur se namreč ob nevarnosti brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez (CZŽ 1997: 272).

Let. *dukurs* 'Mustela putorius', fin. *tuhkuri* 'isto', est. *tukhur* je bilo izposojeno verjetno iz vzhodnoslovanskega območja (SP: 5, 154).

Sln. knjiž. *dihûr* (► dihur) je posledica ljudskoetimološke naslonitve na *dihati* 'spirare' in naslonitve dial. izglasja -*ûr* < -*ôr* na sufiks -*ur* < *-*ur'b*.

ⓁBD

Psl. nomen agentis **d̥hor'b* m 'kdor smrdi' ← **d̥hnɔti* 'smrdeti, neprijeten vonj oddati', prim. sln. *po vinu dahni* 'po vinu smrdi', *meso že dahne* 'meso že smrdi':

> psln. * <i>thôr</i>	> sln. <i>thor</i> ;
→ <i>h</i> v <i>θ</i> * <i>tôr</i>	> sln. <i>tor</i> ;
→ <i>t</i> > <i>θ</i> * <i>hôr</i>	> sln. <i>hor</i> ;
→ * <i>smrdeči hôr</i>	> sln. <i>smrdeči hur</i> ;
→ <i>h</i> v <i>f</i> * <i>fôr</i>	> sln. <i>for</i> ;
→ <i>dihati</i> * <i>dihôr</i>	> sln. <i>dihor</i> ;
→redukcija * <i>dəhôr</i>	> sln. <i>dehor</i> ;
→ <i>dihati</i> + - <i>ur</i> * <i>dihûr</i>	> sln. <i>dihur</i> ;
→redukcija * <i>dəhûr</i> → <i>h</i> v <i>f</i> * <i>dəfûr</i>	> sln. <i>defur</i> ;

- dehteti **dəhtûr* > sln. *dehtur*;
 →disim *d : t v l : t* > sln. *lehtur*;
 →duhati **duhōr* > sln. *duhor*¹;
 →duhati + -ur **duhûr* > sln. *duhur*¹;
 > hrv. dial. *tvōr* ⇨ sln. *tvor*.
 ► **dehniti** ⇒ defur ⇒ dehor ⇒ dehtur ⇒ dihor ⇒ dihur ⇒ duhor¹ ⇒ duhur¹ ⇒ for
 ⇒ hor ⇒ lehtur ⇒ smrdeči hur ⇒ tvor

tor

ESSJ 0

tāur m, g *tāura/torá* 'dihur' (panon. pkm. – Mukič 2005), stpkm. *tór* 'isto' in *tóur* (Novak 2006); panon. pkm. *tōur* 'dihur' (Gomilica, Križevci – SLA), *tōur* 'isto' (Beltinci, Gornji Senik – SLA), *tōr* m, g *torâ* (Grad – SLA).

⊕ Dial. adj na *-eči* < **-et'bjb* v pkm. *torèči* 'dihurji' (Mukič 2005).

Isln. dial. *tōr* m 'dihur' (pkm.); fonetično razvito iz sln. dial. *thōr* 'dihur' < psl. **d̥hor'b* s pkm. sporadično onemitvijo *h*, prim. Ramovš 1935: 190.

► **thor**

tvorESSJ s.v. *tvériti*

tvōr m, g *-rja* 'thor, dihur' (dol. bkr. – Pleteršnik); jbkr. *tvōr* 'dihur' (Adlešiči, Preloka, Vinica – SLA), tudi enakopomensko jbkr. *tvōræc* (Preloka – SLA).

Isln. dial. *tvōr* m 'dihur' in *tvōræc* m, g *-rca* 'isto' (bkr.).

- ⇨ hrv. kajk. *tvōr* m 'dihur', *tvōræc*, g *-rca* 'isto' (Lipljin 2002) < psl. **d̥hor'b* (Skok: I, 374); ker je sln. dial. *tvōr* 'dihur' potrjeno le v bkr. in ker je v slovenščini razvoj medvokalnega *-h-* v *-v-* potrjen le na skrajnem zahodnem območju, prim. rez. *múwa* 'muha', je ta zoonimska oblika gotovo izposojena iz hrv., saj *-v-* ni nastal po slovenskem fonetičnem razvoju iz domačega refleksa *thōr* < **d̥hor'b*.

► **thor**

velika brinovka → brinovka

ESSJ 0

veliki smrduh → smrduh¹

ESSJ 0

želebron → ženebron

ESSJ 0

ženebron

ESSJ 0

ženebròn m 'brinovka', *ženevròn* 'isto' (primor. nad. – Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*), toda ter. *ženebròn* 'tordella = carar, *Turdus viscivorus*', *ženevròn* 'isto' (Špehonja 2012²); po sln. dial. disimilaciji *n : n* → *l : n* nad. **želebròn** 'brinovka', *želevròn* 'isto', *zelevròn* (Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*), *zelebròn* (Špehonja 2012²).

Isln. dial. *ženevrò:n* m 'brinovka, *Turdus pilaris*' (nad.).

⇐ furl. *'zenevròn* m 'brinovka, *Turdus pilaris*', *'zanevròn* 'isto' (NP); prim. isti ornit v it. trž. *ginepron* = *zinepron* 'Turdus pilaris', it. biz. *zinepron* 'isto', toda it. kopr. *ginepròn*, *finepròn* (Doria 1987: 268).

Ⓢ Izhodiščno rom. **jinipe'ro:ně* 'Turdus pilaris' je avgmentativ iz rom. **jiniperũ* 'brin, *Juniperus communis*' < lat. *jūniperus* 'isto' (Battisti-Alessio: 1809). Sln. dial. variante z *-br-* odražajo rom. fonetično stanje z betacizmom, ki ga dostopni slovarski viri sicer ne evidentirajo.

ⓈBD

Lat. *jūniperus* m 'brin, *Juniperus*':

→ rom. **jiniper-oně* 'Turdus pilaris' > furl. *'zenevròn*

→ sln. disim *n : n → l : n*

⇐ sln. **ženebron**;

→ sln. **želebron**.

KRAJŠAVE

Krajšave in simboli, ki so bili uporabljeni že v geslih poskusnega zvezka NESSJ in rastočega spletnega slovarja NESSJ, se najdejo na naslovu fran.si/207/nessj-novi-etimoloski-slovar-slovenskega-jezika/datoteke/NESSJ_Krajšave.pdf, nove krajšave pa so naslednje:

čiš. = čiški

dol. jbk. = dolenskojužnobelokranjski

dol. kost. = dolenskokostelski

est. = estonski

fin. = finski

jbk. = južnobelokranjski

kor. mež. = koroškomežiški

kozj. = kozjaški

mež. = mežiški

panon. prleš. = panonskopreški

panon. slngoriš. = panonskoslovenskogoriški

pos adj = posesivni adjektiv, svojilni pridevnik

primor. istr. = primorskoistrski

primor. kraš. = primorskokraški

primor. notr. = primorskonotranjski

primor. obsoš. = primorskoobsoški

primor. ter. = primorskoterski

rovt. cerklj. = rovtarskocerkljanski

rovt. črnovr. = rovtarskočrnovrški

rovt. polj. = rovtarskopoljanski

rovt. tolm. = rovtarskotolminski

sbkr. = severnobelokranjski

spoh.-remš. = severnopohorsko-remšniški

srštaj. = srednještajerski

škofjeloš. = škofjeloški

štaj. jpoh. = štajerskojužnopohorski

štaj. posav. = štajerskoposavski

štaj. srsav. = štajerskosrednjesavinjski

VIRI IN LITERATURA

Viri in literatura, ki so bili uporabljeni že v geslih poskusnega zvezka NESSJ in rastočega spletnega slovarja NESSJ, se najdejo na naslovu https://fran.si/207/nessj-novi-etimoloski-slovar-slovenskega-jezika/datoteke/NESSJ_Literatura.pdf, novi pa so naslednji:

CŽŽ 1997 = *Leksikon Cankarjeve založbe Živalstvo*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997.

Drobnič 1858 = Jožef Drobnič, *Slovensko-nemško-talianski in Taliansko-nemško-slovenski besednjak*, Ljubljana: Natisnil Jožef Blaznik, 1858.

Erjavec 1864 = *Živalstvo: prirodopis za nižje gimnazije in realke*, spisal A. Pokorny, poslovenil Fr. Erjavec, Celovec: Natisnil in prodaja J. Leon, 1864.

- Erjavec 1875** = *Schödlerjeva Knjiga prirode IV: zoologija, z 227 podobami*, poslovenil Fr. Erjavec, Ljubljana: Matica slovenska, 1875.
- Freyer 1842** = Heinrich Freyer, *Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fische: nach Cuvier's System geordnet, mit Abbildungs-Citaten und Angabe des Vorkommens*, Laibach: Eger'sche Gubernial-Buchdruckerei, 1842.
- Furlan 2019** = Metka Furlan, Novi etimološki slovar slovenskega jezika kot rastoči spletni slovar 2017–: dodatek 2019, *Jezikoslovni zapiski* 25.2 (2019), 7–32.
- Hirtz** = Miroslav Hirtz, *Rječnik narodnih zoologičkih naziva II: ptice (Aves)*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1938–1947.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, 1970–1991.
- Suolahti 1909** = Hugo Suolahti, *Die deutschen Vogelnamen: eine wortgeschichtliche Untersuchung*, Straßburg: Verlag von Karl J. Trübner, 1909.

POVZETEK

*The New Etymological Dictionary of Slovenian Language as a Growing Online Dictionary (2017–): The 2020 Additions (Synonyms for *Turdus pilaris* and *Mustela putorius*)*

This year's additions to *Novi etimološki slovar slovenskega jezika* (New Etymological Dictionary of Slovenian Language) as a growing online dictionary (2017–) comprise forty-six entries presenting Slovenian synonyms for the fieldfare (*Turdus pilaris*) and the European polecat (*Mustela putorius*) attested in various sources since the sixteenth century. Through the publication of these entries, which are part of extensive etymological research on zoonyms for the *New Etymological Dictionary of Slovenian Language*, a preliminary smaller selection of etymologically examined Slovenian zoonyms is presented, while highlighting the problem of dictionaries as products in which the alphabetical order of headwords makes the content-related connection between individual dictionary articles less evident despite the use of cross-references and hence lessens the dictionary's information value in certain aspects. A set of diverse data not irrelevant for further research thus largely remains hidden in dictionaries and therefore often unused. Consequently, considerably less is known about the lexicon of a specific language than could be. It would therefore make sense for dictionary compilation to be followed by presentations that would systematically derive and group data from analyses that quantitatively confirm what is already known and, through new findings, indicate possible qualitative explanations in individual linguistic areas (e.g., phonetics, inflectional morphology, word formation, syntax, synonymy, and so on). Such a hidden capital of information is also accumulating in the etymological study of Slovenian zoonyms. To at least partly resolve the deficiency related to the dictionary form that does not provide information highlighted in one place—for example, on Slovenian synonyms of a denotation, the attestation of synonyms over the centuries, the semantic motivation of names referring to a specific denotation, the origin and age of Slovenian synonyms for a denotation, the special linguistic features of zoonyms, and so on—the etymologically examined known Slovenian synonyms for the fieldfare (*Turdus pilaris*) and European polecat (*Mustela putorius*) are used to show the parts of dictionary articles that should be highlighted to increase their information value.